

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Факультет фізичної культури, спорту та реабілітації
Кафедра теорії та методики фізичної культури

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ
ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала: студентка 2-го курсу, 215-м групи
спеціальності

014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»

(шифр і назва спеціальності)

Мегера Ларіна Олександрівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: канд. наук з фіз. вих. та сп., асист.

Штефюк І.К.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від «_____» _____ 202_____ р.

Зав. кафедри _____ доц. Іван ВАСКАН

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

У дослідженні розглядаються особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки школярів. Акцентується увага на важливості формування у педагогів знань та практичних навичок щодо попередження залежностей серед учнів, зокрема наркотичної, алкогольної та ігрової. Визначено, що професійна підготовка має включати спеціальні курси, тренінги та практичні заняття, спрямовані на розвиток у майбутніх вчителів умінь діагностувати ризикові поведінкові тенденції серед учнів та застосовувати ефективні методи профілактики. Також обговорюються психологічні та соціальні аспекти впливу фізичної культури на здоров'я учнів і роль фізичних вправ у формуванні здорового способу життя. Окрема увага приділяється інтеграції профілактичних заходів в уроки фізичної культури та позаурочну діяльність.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, профілактика адиктивної поведінки, залежність, здоров'я, учні, фізична культура, профілактичні заходи, педагогічна підготовка.

ABSTRACT

The article examines the peculiarities of training future physical education teachers to organize the prevention of addictive behavior in schoolchildren. Emphasis is placed on the importance of developing teachers' knowledge and practical skills in preventing student addictions, including drug, alcohol, and gaming addictions. The study identifies that professional preparation should include specialized courses, training sessions, and practical exercises aimed at developing the ability to diagnose risky behavioral tendencies among students and apply effective prevention methods. Psychological and social aspects of the influence of physical education on students' health and the role of physical exercises in promoting a healthy lifestyle are also discussed. Special attention is paid to the integration of preventive measures into physical education lessons and extracurricular activities.

Key words: future physical education teachers, addiction prevention, dependency, health, students, physical education, preventive measures, teacher training.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Л.О. Мегера

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	7
1.1. Поняття та сутність адиктивної поведінки: психологічні й соціально-педагогічні аспекти	7
1.2. Вплив учителя фізичної культури на розвиток здорового способу життя та запобігання адиктивній поведінці у школярів	11
1.3. Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до профілактичної діяльності.....	14
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ	20
2.1. Методика дослідження підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів ...	20
2.2. Організація дослідження підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів	23
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ	27
3.1. Результати експериментального дослідження.....	27
3.2. Шляхи вирішення проблеми адиктивної поведінки школярів	37
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство стикається з поширенням різних форм адиктивної поведінки серед молоді – тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії, інтернет-залежності тощо. Особливе занепокоєння викликає той факт, що значна частина таких проявів формується ще в шкільному віці. У зв'язку з цим актуалізуються питання підготовки майбутніх педагогів фізичної культури, які через свої професійні можливості та виховний потенціал мають суттєвий вплив на формування здорового способу життя учнів.

Брак належної уваги до проблеми профілактики адиктивної поведінки в процесі професійної підготовки зменшує результативність виховної та освітньої роботи педагога. Відтак, вивчення специфіки формування готовності майбутніх фахівців фізичної культури до здійснення профілактичної діяльності набуває особливої значущості в умовах сучасної педагогічної освіти.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практична перевірка змісту, форм і методів підготовки студентів до здійснення профілактики адиктивної поведінки як невід'ємного компонента професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури.

Завдання:

1. Проаналізувати науково-теоретичні засади проблеми профілактики адиктивної поведінки в педагогічній та психологічній літературі.
2. Встановити структуру, зміст та показники готовності майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи.
3. Розробити та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до профілактики адиктивної поведінки.

Об'єктом дослідження: процес професійної підготовки майбутніх педагогів фізичної культури у контексті формування їх здатності до

профілактики адиктивної поведінки школярів.

Предмет дослідження: структурно-змістові компоненти, форми, методи та критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації профілактичної роботи з адиктивною поведінкою учнів.

Методи дослідження: **теоретичні:** аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація наукових джерел; моделювання; **емпіричні:** анкетування, тестування, спостереження, педагогічний експеримент, експертна оцінка; **статистичні:** якісний і кількісний аналіз результатів експерименту, статистичні методи дослідження.

Гіпотеза дослідження: якщо у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури системно впроваджувати педагогічні умови – включення у зміст навчальних дисциплін питань профілактики адиктивної поведінки, застосування активних форм навчання, моделювання профілактичних ситуацій та формування мотивації до здорового способу життя, – то рівень їхньої готовності до проведення профілактичної роботи з адиктивною поведінкою школярів суттєво зросте.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у подальшому розвитку теорії професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті здоров'язбережувальної освіти; уточненні змісту поняття «готовність учителя фізичної культури до профілактики адиктивної поведінки» та визначенні її структурних компонентів.

Практичне значення: розроблені підходи, методичні рекомендації та навчально-виховні матеріали можуть використовуватись у процесі підготовки майбутніх педагогів фізичної культури, у системі підвищення кваліфікації педагогів, а також у практичній діяльності шкільних учителів для здійснення профілактичної роботи з учнями.

Особистий внесок магістранта. підготовка тез на тему *«Перспективи підготовки фахівців з фізичної культури до профілактичної роботи із залежностями»* та участь 12-15 травня 2025 року у студентській науковій конференції Чернівецького національного університету.

Структура і обсяг дослідження: дослідження складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 63 найменувань) і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Поняття та сутність адиктивної поведінки: психологічні й соціально-педагогічні аспекти

Проблема адиктивної поведінки належить до кола найактуальніших у сучасному суспільстві, оскільки різні форми залежності стають поширеним способом психологічного захисту особистості від труднощів життя. У науковій літературі термін «адикція» (від англ. *addiction* – залежність, пристрасть) трактується як нав'язлива потреба у певній діяльності або вживанні речовин, яка набуває деструктивного характеру й підпорядковує собі поведінку особистості (В. Кудрявцев, І. Єрмаков, Г. Шевченко) [12, 23, 42].

На думку О. Морозової, адиктивна поведінка – це різновид девіантної поведінки, що проявляється у прагненні втекти від реальності шляхом модифікації психічного стану за допомогою вживання певних психоактивних речовин (алкоголю, наркотиків, тютюну) або за допомогою певної діяльності (ігроманія, інтернет-залежність, шопінг, переїдання тощо) [34].

У цьому контексті адикція є не лише медико-психологічною, а й соціально-педагогічною проблемою, адже її прояви безпосередньо впливають на соціалізацію особистості, ефективність навчання та формування життєвих цінностей.

З психологічної точки зору, адиктивна поведінка формується як спосіб уникнення психологічного дискомфорту, що виникає внаслідок внутрішніх або зовнішніх конфліктів. Вона є реакцією на тривогу, невпевненість, низьку самооцінку, нездатність долати труднощі конструктивними методами. Як зазначає Л. Собчик, у більшості випадків адикції є наслідком неадаптивних механізмів подолання стресу (копінг-стратегій) [28].

З позицій соціальної педагогіки, адиктивна поведінка розглядається як результат неблагополучного соціального середовища, де індивід не отримує достатньої підтримки, позитивних зразків поведінки, а також можливостей для самореалізації. Наявність сімейних конфліктів, педагогічної занедбаності, низької культури дозвілля та слабкої профілактичної роботи в навчальних закладах створюють умови для виникнення різних форм залежності (М. Гриньова, Н. Максимова) [22, 47].

Залежно від характеру прояву, виділяють речовинні (хімічні) та неречовинні (поведінкові) адикції. До першої групи належать алкогольна, наркотична, тютюнова залежність; до другої – ігрова, комп'ютерна, інтернет-залежність, трудовголізм, шопінгоманія тощо. Незалежно від типу, адиктивна поведінка характеризується спільними ознаками:

- нав'язливе прагнення до певної речовини або дії;
- втрата контролю над частотою та інтенсивністю її використання;
- залежність настрою та самопочуття від об'єкта адикції;
- ігнорування соціальних норм і наслідків власної поведінки.

Для педагогічної науки важливим є усвідомлення того, що адиктивна поведінка не лише руйнує фізичне та психічне здоров'я молодшої людини, а й порушує процес її соціального становлення. Особливо вразливою групою є підлітки та старшокласники, оскільки саме в цьому віці формується система цінностей, життєві орієнтири, модель поведінки [15].

Роль учителя, зокрема вчителя фізичної культури, у попередженні адиктивних проявів є надзвичайно важливою. Завдяки особистому прикладу, педагогічному впливу та залученню учнів до активної рухової діяльності, спорткультури та здорового способу життя вчитель може виступати ключовою фігурою у системі профілактики адиктивної поведінки.

Отже, адиктивна поведінка – це складне соціально-психологічне явище, яке зумовлює потребу в міждисциплінарному підході до його вивчення та профілактики. Її подолання можливе лише за умови цілеспрямованої педагогічної діяльності, спрямованої на становлення у молоді відповідального

ставлення до здоров'я, розвиток навичок саморегуляції та усвідомлення власної відповідальності за життєвий вибір.

У сучасній психологічній і педагогічній науці існує кілька підходів до класифікації адикцій. Їх систематизація дає змогу глибше зрозуміти природу залежностей і визначити напрями профілактичної роботи в освітньому середовищі.

1. За характером об'єкта залежності (класифікація, яку підтримують І. П'ятницька, В. Менделевич, Л. Бурлачук):

- Хімічні (речовинні) адикції – пов'язані з уживанням психоактивних речовин, що змінюють психічний стан людини (алкогольна, наркотична, тютюнова, токсикоманічна залежність).

- Нехімічні (поведінкові) адикції – формуються на основі певної діяльності або поведінкових стереотипів (гемблінг – азартні ігри, інтернет-залежність, шопоголізм, харчові адикції, трудовголізм, фанатизм, залежність від фізичних навантажень тощо) [45].

Обидві групи мають спільну психологічну природу – прагнення до отримання позитивних емоцій або втечі від внутрішнього дискомфорту шляхом повторення певної дії.

2. За ступенем вираженості залежності (за Н. Сиротою, В. Ялтонським):

- Початковий етап (епізодичний) – епізодичне вживання або участь у певній діяльності з метою отримання задоволення.

- Формування звички (стереотипу поведінки) – виникає потреба повторення поведінки; людина втрачає частковий контроль.

- Фаза психологічної залежності – діяльність або речовина стає домінантною потребою, а її відсутність викликає дискомфорт.

- Фаза фізіологічної або соціальної деградації – залежність призводить до погіршення фізичного стану, порушення соціальних зв'язків, деструкції особистості.

Ця градація має важливе значення для педагогічної профілактики, оскільки дозволяє розпізнати адиктивні тенденції на ранніх етапах і вплинути на них через виховну роботу [33].

3. За провідним механізмом формування адикції (психологічний підхід А. Маркової, С. Змановської):

- Емоційно-регуляторні адикції – спрямовані на зміну емоційного стану (алкогольна, наркотична, тютюнова).
- Пізнавально-комунікативні адикції – пов'язані із зануренням у віртуальний світ, соціальні мережі, азартні ігри.
- Діяльнісні адикції – надмірне занурення в певну діяльність, що набуває нав'язливого характеру (трудоголізм, фанатизм, спорт-залежність).

З точки зору педагогіки, найбільшу небезпеку становлять емоційно-регуляторні адикції, оскільки вони часто проявляються у підлітковому віці та мають високий ризик переходу у стійкі девіантні форми поведінки [18].

4. За наслідками для особистості та соціуму (за Г. Шевченко, О. Доній):

- Соціально прийнятні адикції – зовні можуть виглядати позитивно (залежність від спорту, праці, навчання), але за надмірного розвитку також мають деструктивні наслідки.
- Соціально неприйнятні адикції – ведуть до асоціальної поведінки, криміналізації, втрати соціального статусу.

У педагогічному аспекті важливо не лише попереджати формування негативних адикцій, а й навчати молодь балансу у діяльності, розвитку самоконтролю, усвідомлення меж між здоровим захопленням і залежністю.

Висновки до роділу 1.

Адиктивна поведінка – це багатовимірне соціально-психологічне явище, що проявляється у прагненні особистості до штучної зміни власного стану з метою уникнення життєвих труднощів. Вона може проявлятися як у формі вживання психоактивних речовин, так і через надмірну залученість у певну діяльність.

З педагогічної точки зору, адиктивна поведінка є сигналом порушення

процесу соціалізації, дефіциту позитивних цінностей, саморегуляції та здорових способів емоційного розвантаження.

Таким чином, профілактика адиктивної поведінки в освітньому середовищі має бути комплексною, включати формування здоров'язбережувальної компетентності, розвиток емоційної стійкості, навичок самоконтролю та залучення учнів до позитивної соціальної та фізичної активності

1.2. Вплив учителя фізичної культури на розвиток здорового способу життя та запобігання адиктивній поведінці у школярів

Одним із ключових чинників формування здорового способу життя школярів і запобігання негативним проявам поведінки, зокрема адиктивним, є фізична культура. У сучасних умовах реформування освіти вчитель фізичної культури виконує не лише функцію організатора рухової активності, а й виступає вихователем, консультантом і наставником, який формує у дітей ціннісне ставлення до здоров'я та відповідальність за власну поведінку.

Педагогічний потенціал фізичної культури в контексті профілактики адикцій

Фізична культура має потужний виховний і корекційний потенціал. Залучення учнів до систематичних занять спортом сприяє:

- розвитку фізичної витривалості та стресостійкості;
- формуванню позитивного емоційного стану;
- зниженню рівня тривожності та агресивності;
- формуванню навичок самодисципліни, волі, цілеспрямованості;
- створенню альтернативи деструктивним формам дозвілля (паління, вживання алкоголю, азартні ігри, інтернет-залежність тощо).

На думку В. Столяра та М. Єфремова, рухова активність є природним механізмом психологічного розвантаження й гармонізації психофізичного

стану, що робить її ефективним засобом профілактики стресу й девіантної поведінки серед підлітків.

Учитель фізичної культури має можливість впливати на учня через емоційно-позитивне спілкування, змагальну діяльність, колективні форми роботи, які формують почуття єдності, підтримки й соціальної відповідальності – фактори, що істотно знижують ризик виникнення адикцій.

Компетентності вчителя фізичної культури у сфері профілактики адиктивної поведінки

Сучасний педагог повинен володіти низкою професійних компетентностей, які забезпечують ефективність профілактичної діяльності:

- Здоров'язбережувальна компетентність – знання основ гігієни, фізіології, валеології, принципів формування здорового способу життя.
- Психолого-педагогічна компетентність – уміння виявляти ранні ознаки адиктивних тенденцій, здійснювати педагогічну підтримку, застосовувати профілактичні методики.
- Комунікативна компетентність – здатність налагоджувати довірливі відносини з учнями, формувати позитивний психологічний клімат у колективі.
- Мотиваційна компетентність – уміння стимулювати інтерес до фізичної активності, здоров'я, самовдосконалення.

Науковці (О. Сухомлинська, Л. Лубишева, В. Бальсевич) зазначають, що професійна діяльність учителя фізичної культури безпосередньо пов'язана з формуванням у школярів ціннісних орієнтацій на здоров'я, рухову активність та соціальну відповідальність. Таким чином, учитель стає одним із головних суб'єктів профілактики адиктивної поведінки в освітньому просторі [51].

Профілактична діяльність учителя фізичної культури у школі

Профілактика адиктивної поведінки засобами фізичної культури має здійснюватися системно, у тісному зв'язку з виховною роботою школи. Основними напрямками такої діяльності є:

1. Освітній – ознайомлення учнів із наслідками шкідливих звичок, формування знань про ЗСЖ, роль фізичної активності у збереженні здоров'я.

2. Організаційно-діяльнісний – залучення дітей до різних видів спорту, секцій, змагань, туристичних походів, днів здоров'я тощо.

3. Психолого-педагогічний – створення умов для позитивного спілкування, розвитку емоційної стабільності, подолання тривожності.

4. Соціально-виховний – співпраця з батьками, класними керівниками, медичними працівниками, соціальним педагогом у питаннях профілактики.

Ефективною формою роботи є тренінгові заняття, тематичні спортивні акції, інтерактивні уроки, що поєднують рухову активність з просвітницькими завданнями.

Вплив особистості вчителя на ефективність профілактичної роботи

Одним із найпотужніших профілактичних чинників є приклад самого вчителя. Його спосіб життя, поведінка, культура спілкування, ставлення до здоров'я мають значний виховний вплив на учнів. Як зазначав В. Сухомлинський, дитина вірить не словам учителя, а його особистості. Тому педагог, який сам дотримується здорового способу життя, демонструє позитивне ставлення до спорту та гармонії тіла і духу, стає для школярів реальним прикладом наслідування [44].

Профілактика як педагогічна система

З огляду на соціально-педагогічну функцію школи, діяльність учителя фізичної культури щодо профілактики адикцій можна розглядати як педагогічну систему, що включає:

- мету – формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я;
- зміст – валеологічні знання, навички саморегуляції, розвиток позитивних мотивацій;
- методи – бесіди, тренінги, ігрові технології, спортивні заходи, індивідуальні консультації;
- результат – підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності учнів, зменшення ризику проявів адиктивної поведінки.

Отже, учитель фізичної культури є ключовою фігурою у процесі виховання здорового способу життя та запобігання адиктивній поведінці серед учнівської молоді. Його діяльність має поєднувати освітній, виховний і мотиваційний компоненти, спрямовані на розвиток у дітей позитивного ставлення до фізичної активності та усвідомлення цінності власного здоров'я.

Ефективність профілактики значною мірою залежить від професійної компетентності та особистісного прикладу вчителя, від уміння створити у школі здоров'язбережувальне освітнє середовище.

1.3. Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до профілактичної діяльності

Професійна підготовка майбутніх педагогів фізичної культури є важливою складовою системи педагогічної освіти, оскільки саме від її змісту, методів і організації залежить ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів та їх готовності до профілактики адиктивної поведінки серед учнівської молоді.

Підготовка вчителя фізичної культури як педагогічний процес

Підготовка майбутнього вчителя розглядається у науковій літературі як цілеспрямований, системний і безперервний етап формування професійних умінь, знань, навичок, а також таких якостей особистості, що забезпечують виконання педагогічних функцій (В. Кузь, О. Савченко, І. Зязюн) [7, 13, 23]. У контексті профілактичної діяльності цей процес має включати формування в студентів:

- ціннісного відношення до здоров'я як до найзначущішої соціальної й особистісної цінності;
- знань про психологічні механізми виникнення залежностей і методи їх попередження;
- практичних умінь організовувати здоров'язбережувальні заходи у школі;

- готовності до міждисциплінарної взаємодії з психологами, соціальними педагогами, медичними працівниками.

Поняття «готовність майбутнього вчителя до профілактичної діяльності»

Готовність майбутнього педагога до профілактики адиктивної поведінки визначається як інтегративне особистісно-професійне утворення, що охоплює мотиваційний, пізнавальний, практичний та рефлексивний складники (за Н. Побірченко, Г. Тарасенко):

- Мотиваційний компонент – внутрішня потреба реалізовувати здоров'язберезувальні цінності у педагогічній діяльності, позитивне ставлення до профілактичної роботи.

- Когнітивний компонент – система знань про види адикцій, чинники ризику, вікові особливості підлітків, принципи профілактики та корекції девіантної поведінки.

- Діяльнісний компонент – сформованість умінь і навичок організовувати профілактичні заходи, вести індивідуальну роботу з учнями, застосовувати інтерактивні технології у вихованні.

- Рефлексивний компонент – здатність до самоаналізу, оцінки результатів власної діяльності, усвідомлення її ефективності.

Розвиток цих компонентів відбувається в процесі навчання через засвоєння теоретичного матеріалу, практичну підготовку, педагогічну практику, участь у волонтерських і спортивно-просвітницьких проєктах.

Педагогічні умови підготовки до профілактичної діяльності

Науковці (Л. Гуревич, І. Бех, О. Дубогай) підкреслюють, що ефективність формування готовності до профілактичної роботи забезпечується створенням певних педагогічних умов, серед яких:

1. Орієнтація навчального процесу на формування здоров'язберезувальної компетентності. Це передбачає інтеграцію валеологічних знань у зміст професійних дисциплін («Педагогіка», «Психологія», «Методика фізичного виховання» тощо).

2. Використання інтерактивних і тренінгових технологій навчання. Такі методи (дискусії, рольові ігри, проєктна діяльність) стимулюють особистісну активність студентів і сприяють розвитку навичок профілактичної взаємодії.

3. Формування мотивації до здорового способу життя через особистий приклад викладачів і наставників.

4. Залучення студентів до практичної профілактичної роботи (організація спортивних заходів, антиадикційних акцій, робота з підлітками під час педагогічної практики).

Підходи до підготовки майбутніх педагогів фізичної культури

У сучасній педагогічній теорії визначено кілька наукових підходів, що лежать в основі підготовки майбутніх учителів до профілактичної діяльності:

- Компетентнісний підхід – спрямований на формування у студентів професійних компетентностей, необхідних для здійснення профілактики адиктивної поведінки, зокрема знаннєвої, комунікативної, емоційно-ціннісної та діяльнісної.

- Акмеологічний підхід – спрямований на розвиток професійного самовдосконалення, формування вміння аналізувати, рефлексувати, досягати високого рівня педагогічної майстерності.

- Особистісно орієнтований підхід – передбачає індивідуалізацію навчання, урахування особистісних потреб і цінностей студента, розвиток його внутрішньої мотивації.

- Системно-діяльнісний підхід – розглядає підготовку як цілісну систему, де навчальна, виховна й практична діяльність взаємопов'язані.

Застосування цих підходів забезпечує формування цілісного уявлення про профілактику адиктивної поведінки як базову частину професійної діяльності педагога фізичної культури.

Роль освітнього середовища у формуванні профілактичної компетентності

Важливим чинником є створення у закладах вищої освіти здоров'язберезувального освітнього середовища, у якому фізичне, психічне

й соціальне благополуччя студентів стає пріоритетом. Таке середовище формує позитивне ставлення до власного здоров'я, сприяє усвідомленню педагогічної відповідальності за здоров'я дітей та розвиває здатність транслювати здорові цінності у своїй майбутній професійній діяльності.

Отже, теоретичні засади підготовки учителів фізичної культури майбутнього до профілактики адиктивної поведінки базуються на ідеях компетентнісного, особистісно орієнтованого та здоров'язбережувального підходів. Готовність до профілактичної діяльності розглядається як інтегрована професійно-особистісна якість, що поєднує знання, уміння, мотивацію та ціннісні орієнтації педагога.

Ефективність підготовки забезпечується створенням педагогічних умов, що стимулюють активну позицію студента, формують практичний досвід профілактичної роботи та мотивацію до збереження особистого здоров'я й здоров'я учнів.

Отже, у першому розділі роботи проведено теоретичний аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки. Розкрито зміст поняття «адиктивна поведінка», охарактеризовано її психологічні, соціальні та педагогічні особливості, а також визначено роль учителя фізичної культури у вихованні в учнів здорового способу життя.

1. У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що адиктивна поведінка становить одну з форм девіантної поведінки, яка виражається у прагненні особи змінити свій психічний стан шляхом уживання психоактивних речовин або здійснення дій, що спричиняють формування психологічної залежності.

Вона має соціально-психологічну природу, оскільки формується під впливом внутрішніх (емоційних, особистісних) і зовнішніх (соціально-середовищних, сімейних, педагогічних) чинників.

Особливо вразливою до адикцій є молодь, у якій відбувається становлення ціннісних орієнтацій, самосвідомості та соціальної поведінки.

2. Фізична культура, як важливий компонент виховної системи школи, має потужний профілактичний потенціал. Через рухову активність, позитивні емоції, колективну взаємодію та приклад учителя учні формують відповідальне ставлення до власного здоров'я, вчать саморегуляції, самодисципліни та конструктивного подолання стресу.

Учитель фізичної культури виступає ключовою особистістю у профілактиці адиктивної поведінки, адже його професійна діяльність охоплює як організацію фізичного виховання, так і виховання моральних, вольових та ціннісних якостей школярів.

3. Аналіз науково-педагогічних джерел сприяв формуванню думки, що підготовка майбутніх фахівців – учителів фізичної культури до профілактичної діяльності є цілісним повноцінним процесом формування професійної готовності, яка охоплює діяльнісний, мотиваційний, рефлексивний та когнітивний компоненти.

Така готовність передбачає крім засвоєння необхідних знань і вмінь, формування особистісної позиції педагога, орієнтованої на зміцнення й збереження здоров'я школярів, а також усвідомлення відповідальності за результати профілактичної роботи.

4. З-поміж педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів фізичної культури виокремлюємо: інтеграція здоров'язбережувального змісту у фахові дисципліни; застосування активних, інтерактивних і тренінгових методів навчання; формування стійкої мотивації до ведення здорового способу життя; залучення студентів до практичної профілактичної діяльності у процесі навчання.

5. Теоретичний аналіз дав змогу визначити, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до профілактики адиктивної поведінки має спиратися на такі наукові підходи:

- компетентнісному (орієнтація на формування профілактичної компетентності);
- особистісно орієнтованому (урахування індивідуальних цінностей і мотивацій студента);
- акмеологічному (розвиток професійного самовдосконалення і саморефлексії);
- системно-діяльнісному (цілісність і практична спрямованість навчального процесу).

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, можна стверджувати, що профілактична готовність вчителя фізичної культури майбутнього є базовою складовою його професійної компетентності та визначальним чинником ефективності педагогічної діяльності у сфері формування ЗСЖ учнів.

Визначені теоретичні положення стали основою для подальшого емпіричного дослідження стану готовності студентів до профілактичної діяльності, яке представлено у другому розділі магістерської роботи.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ

2.1. Методика дослідження підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів

У науковому дослідженні ми застосовували наступні методи:

- Аналіз науково-методичних (педагогічних) джерел літератури – на основі позицій провідних дослідників ми визначили готовність студентів до профілактики адиктивної поведінки серед учнів закладів загальної середньої освіти як важливу професійну характеристику, яка включає сукупність спеціальних знань з проблеми адиктивної поведінки дітей, а також набір умінь, необхідних для здійснення соціально-профілактичної діяльності, і комплекс індивідуально-психологічних якостей. Ми поділяємо загально визнану позицію науковців про те, що зазначені уміння повинні розвиватися безпосередньо під час професійно-педагогічної практики, ґрунтуючись на теоретичних знаннях з профілактики адиктивної поведінки серед школярів.

- Спостереження – полягає у всебічному вивченні об'єкта дослідження (підготовка майбутніх вчителів фізичної культури та основ здоров'я), реєстрації та аналізі психологічних явищ. Основним завданням є: виявлення особливостей прояву навчальних, особистісних і професійних й моральних якостей у процесі навчання і виховання; оцінка рівня розвитку організаторських умінь; визначення готовності студентів до навчальної, практичної та наукової діяльності. Спостереження проводилось за попередньо розробленим планом і фіксувалось, зокрема, за допомогою технічних засобів.

•Педагогічний експеримент – опирається на весь арсенал методів, які реалізують наш науковий пошук та забезпечує переконливе підтвердження запропонованої нами гіпотези; також дозволяє виробити практичні рекомендації для майбутніх вчителів фізичної культури та основ здоров'я, які вони зможуть застосувати на практиці для профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді.

•Опитування (бесіда, анкетування) – були обрані саме ці різновиди методу, так як, анкетування – дозволило нам одночасно опитати велику кількість осіб, можливість постанови як прямих, так і не прямих питань, також дає нам можливість формалізувати опрацювання отриманих результатів. Бесіда – дозволила нам отримати інформацію про переваги та безпосередню точку зору кожного зі студентів, не обмежуючи їх варіантами відповідей.

•Використання методів математичної статистики та логічного аналізу дає змогу визначити рівень сформованості готовності студентів спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» до здійснення профілактики адиктивної поведінки школярів – як у кількісному, так і у відсотковому вираженні, з урахуванням визначених категорій цієї готовності (високий, достатній, середній, низький).

•Аналіз та узагальнення – логічне завершення нашого наукового проєкту, обґрунтування результатів дослідження, підведення підсумків.

Застосовуючи метод спостереження, можна відзначити, що у найбільш узагальненому вигляді підготовка майбутніх учителів до організації профілактики адиктивної поведінки школярів охоплює такі основні складові:

- мету,
- зміст,
- принципи,
- методи та форми,
- етапи: діагностичний, мотиваційно-пізнавальний, практичний та оцінювально-рефлексивний.

Метою є формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації первинної профілактики адиктивної поведінки серед школярів. Ця мета уточнюється через визначення комплексу професійних знань, умінь і навичок, а також розвиток системи професійно значущих якостей, які студенти набувають у процесі навчально-виховної діяльності.

У змісті етапу підготовки майбутніх учителів виокремлюються основні види навчально-практичної діяльності у закладах вищої освіти, серед яких:

- освітня робота (лекції, семінари, індивідуальні, заняття, практичні заняття);
- педагогічна та виробнича практики;
- самостійна робота здобувачів вищої освіти;
- науково-дослідна діяльність студентів;
- гуманітарно-виховна робота зі студентською молоддю.

Важливим складником, на якому базується реалізація змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів, є принципи навчання та виховання.

Спираючись на педагогічну спадщину класиків освіти – Я. А. Коменського, Ф. А. Дістервега, К. Д. Ушинського та інших, а також на сучасні наукові дослідження, до принципів навчання, що забезпечують ефективне засвоєння студентами основ профілактики адиктивної поведінки, належать:

- принцип науковості – передбачає подання об'єктивних, достовірних і науково обґрунтованих фактів про стан проблеми адиктивної поведінки у суспільстві, статистичних даних і сучасних знань у галузі профілактики, відповідних рівню розвитку соціально-педагогічної науки;
- принцип систематичності та послідовності – вимагає врахування міжпредметних зв'язків і поетапного вивчення понять *профілактика*, *адиктивна поведінка* та її різновидів у межах кількох різних навчальних дисциплін;

- принцип доступності – передбачає, що навчання основам профілактики адиктивної поведінки буде ефективним лише за умови усвідомлення студентами мети, соціальної значущості та особистої цінності цього процесу, а також необхідності здобуття відповідних знань і вмінь;

- принцип зв'язку теорії з практикою – наголошує на застосуванні отриманих знань під час педагогічної практики, що сприяє інтеграції теоретичної підготовки у реальні педагогічні умови;

- принцип свідомості й активності передбачає активну позицію студентів у навчальному процесі та їхню усвідомлену участь у засвоєнні знань із профілактики адиктивної поведінки;

- принцип наочності – використання в навчальному процесі різноманітних матеріалів, таких як таблиці, схеми, відеофільми, соціальна реклама та тематичні презентації, що допомагають студентам краще сприймати і розуміти проблему адиктивної поведінки;

- принцип міцності – основою міцних знань є їх усвідомлене засвоєння, а також здатність студентів оперувати основними фактами, поняттями та закономірностями, що стосуються профілактичної роботи.

Узагальнення досвіду педагогічної профілактики адиктивної поведінки та вивчення особливостей діагностико-корекційної діяльності педагогів, заснованої на розумінні причинно-наслідкових зв'язків адиктивності, складають змістову основу готовності вчителя до ефективної профілактики адиктивної поведінки учнів.

2.2. Організація дослідження підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів

Розв'язання проблеми профілактики має не лише наукове, а й значне практичне значення, зумовлене актуальними соціальними потребами. Зокрема, існує необхідність підвищення ефективності профілактичної роботи

в сучасних умовах, а також оптимізації процесу підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Етапи дослідження:

I етап (жовтень-грудень, 2024 р.): вивчалась й аналізувалась науково-методична та психолого-педагогічна література з даного питання; визначались мета, завдання, гіпотеза дослідження;

II етап (січень – червень, 2025 рр.): розроблялися матеріали експериментального дослідження (анкети, проблемні ситуації, авторська модель технології підготовки майбутніх фахівців для подальшого їх використання під час вивчення дисципліни «Методика викладання предмета «Основи здоров'я»);

III етап (вересень – жовтень, 2025 р.): проводився педагогічний експеримент, у ході якого здійснювалося реалізація авторської моделі, анкетування, бесіда, спостереження; опрацювання й порівняльний аналіз здобутих даних. Було сформовано та узагальнено відповідні висновки.

Програма нашого дослідження особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів була структурована таким чином:

- добір методів дослідження,
- формування анкети,
- проведення анкетування та опрацювання результатів,
- статистичний аналіз результатів.

З метою визначення особливостей підготовки майбутніх педагогів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки олярів, нами була сформована власна (авторська) модель технології підготовки майбутніх педагогів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів (на основі модулів навчальної дисципліни «Методика викладання предмета «Основи здоров'я») та здійснено анкетування студентів на базі факультету фізичної культури, спорту та реабілітації ЧНУ ім. Ю.Федьковича.

Наша анкета була оформлена за такими критеріями:

- відповідність теоретичним основам роботи;
- доступність для учасників дослідження;
- можливість анонімного проведення;
- можливість проведення в онлайн-форматі;
- здатність до кількісної обробки результатів.

Вибірка складала 46 студентів 4 курсу факультету фізичної культури, спорту та реабілітації за освітньо-професійною програмою «Фізична культура» спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)». Кваліфікаційний рівень студентів приблизно однаковий. Вік більшості студентів – 20-21 рік.

За своїм змістом анкета складалась з двадцяти запитань, що визначали:

- рівень усвідомлення здобувачами освіти понять, що є базовими для діагностико-профілактичної діяльності;
- рівень мотиваційного компоненту готовності до профілактики адиктивної поведінки;
- рівень розвитку професійно-значущих особистісних якостей.

Завданням цього етапу дослідження є проведення аналізу особливостей підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів закладів загальної середньої освіти.

Крім того, важливою метою анкетування є визначення рівня розвитку готовності особистісних й професійних, моральних якостей, цінностей, норм (наприклад, толерантність, емпатія, комунікабельність, демократичність у стосунках, співчуття, відповідальність, старанність тощо).

Проведене анкетування має слугувати джерелом збору даних для визначення рівнів професійної готовності кожного студента до здійснення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів.

Модель методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів

базується на інноваційних підходах. Вона являє собою комплекс засобів, прийомів, принципів, форм діяльності, що спрямовані на втілення новацій у процес підготовки майбутніх педагогів у сфері фізичного виховання, зокрема у контексті організації профілактичної роботи з адиктивною поведінкою учнів.

Цінність цієї моделі полягає в її універсальності – вона може бути адаптована до різних умов, вимагає різного обсягу часу для реалізації та може бути апробована в рамках різних дисциплін соціально-педагогічного циклу.

Вивчаючи підготовку майбутніх учителів до профілактичної роботи зі школярами, важливо звернути увагу на психолого-педагогічні характеристики учнів різного віку та соціалізуючі фактори, які можуть стати причинами ризику розвитку адиктивних форм поведінки у школярів.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ

3.1. Результати експериментального дослідження

З метою аналізу результатів експериментального дослідження здійснювалося визначення **вхідного та підсумкового рівнів сформованості готовності** майбутніх учителів фізичної культури до профілактичної діяльності.

Вхідний рівень оцінювався у студентів 4 курсу спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» під час лекційних та семінарських занять дисципліни «Методика викладання предмета «Основи здоров'я». Оцінювання проводилося за допомогою спеціального діагностичного інструментарію, що включав анкетування, опитування та спостереження за студентами під час вирішення професійно-практичних завдань. Це дозволяло визначити не лише вхідний рівень готовності студентів, а й їхнє загальне ставлення та зацікавленість у вивченні даної проблеми.

Основним завданням методів **діагностичного етапу** є встановлення рівня підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення профілактичної роботи з адиктивної поведінки школярів. Крім того, ця методика застосовувалася для вивчення, узагальнення та впорядкування попереднього досвіду здобувачів вищої освіти з питань профілактики адиктивної поведінки., зокрема для:

- З'ясування ставлення студентів до досліджуваної проблеми;
- Актуалізації знань з суміжних дисциплін, таких як основи медичних знань, валеологія, педагогіка, конфліктологія, вікова психологія, патопсихологія, психокорекція, соціально-психологічна діагностика;
- Актуалізації опорних знань студентів з теми профілактики адиктивної поведінки, отриманих на попередніх дисциплінах, таких як «Вступ до

спеціальності», «Теорія здоров'я з основами БЖД», «Методика соціально-виховної роботи в сучасних умовах», «Педагогічна майстерність управління освітнім процесом», «Здоров'язбережувальні технології та домедична допомога», «Психологія: загальна, педагогічна та вікова» та ін.;

- Оцінка рівня розвитку початкових умінь і навичок у здобувачів освіти, зокрема здатності застосовувати діагностичні методики, досвід реалізації заходів первинної профілактики адиктивної поведінки серед дітей та молоді, а також оцінка вміння планувати, організовувати і контролювати свою діяльність, а також керувати поведінкою та діяльністю інших;

- Виявлення рівня сформованості особистісних та професійних моральних якостей здобувачів вищої освіти, а також здатності демонструвати ці якості в практичній діяльності.

У ході вхідного авторського анкетування анонімного характеру (додаток А) було представлено 20 запитань, 15 з яких тестового формату, 5 – формату вільної відповіді. Результати тестових запитань представлені у формах нижче:

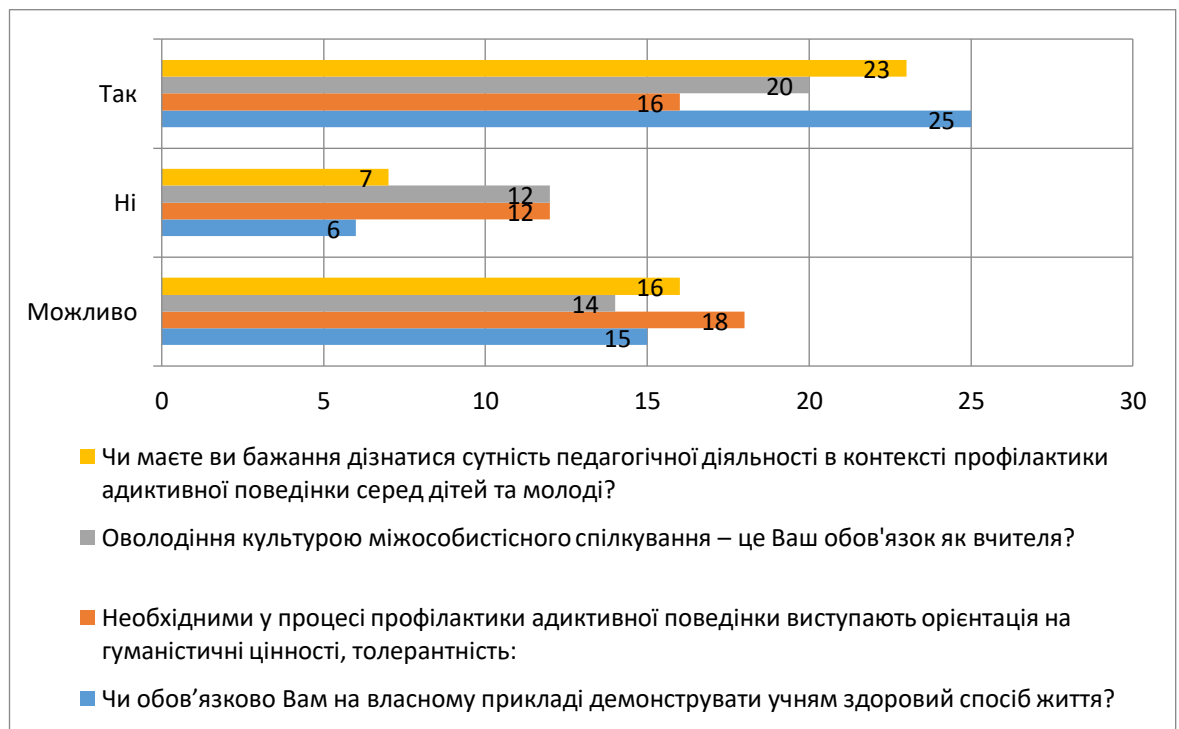

Рисунок 2.1. Результати первинного анкетування

Рисунок 2.2. Результати первинного анкетування

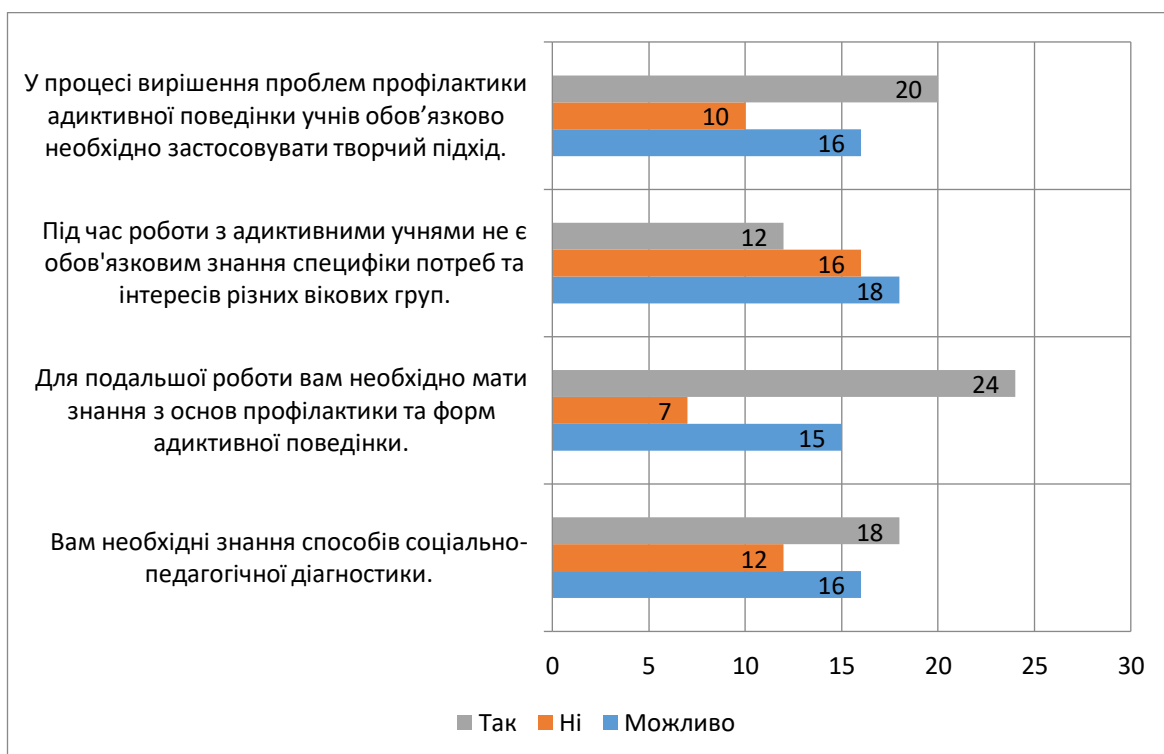

Рисунок 2.3. Результати первинного анкетування

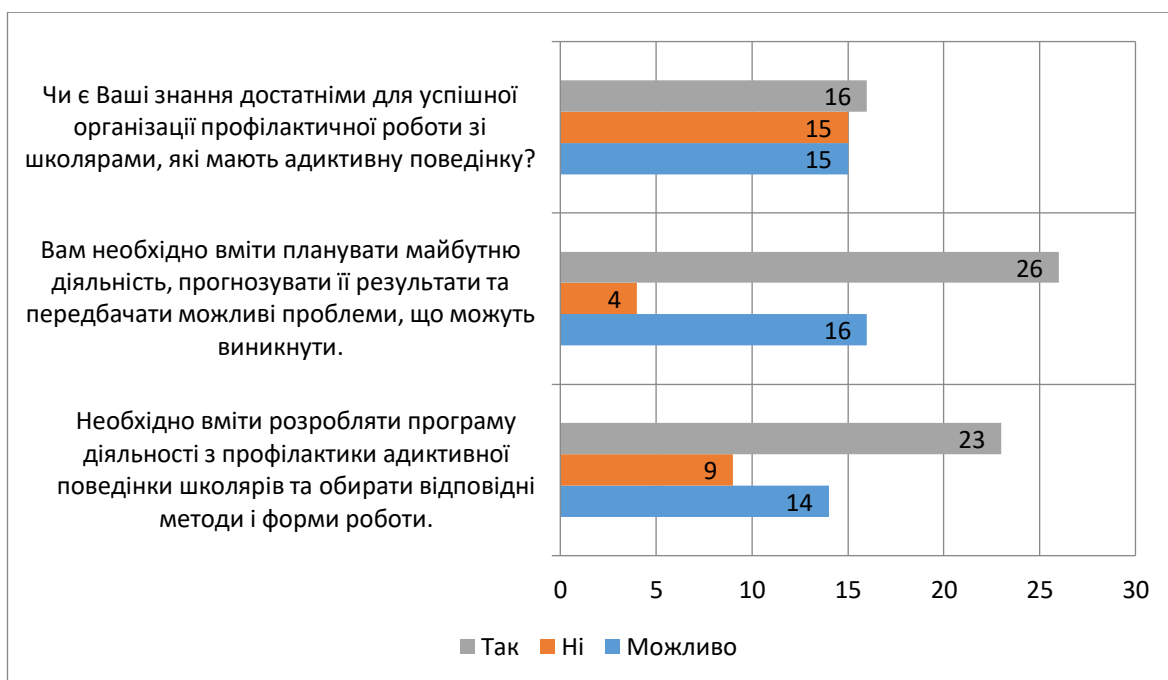

Рисунок 2.4. Результати первинного анкетування

Згідно з результатами вхідного (первинного) анкетування, можна зробити висновок, про те що студенти більшою мірою готові працювати з даною проблемою, вивчати особливості та шляхи її вирішення, розвивати свої моральні та професійні якості, які їм необхідні для організації профілактики адиктивної поведінки школярів.

Проте, варто зауважити, що у питаннях з вільною відповіддю, студенти не змогли повністю та точно охарактеризувати дані питання, що дозволяє нам стверджувати про актуальність педагогічного експерименту та доцільність проведення нашої авторської моделі для підвищення підготовки майбутніх фахівців до організованої профілактики адиктивної поведінки учнів.

Окрім того, ми рекомендуємо методи, які охоплюють всі структурні складові готовності: індивідуальні та групові бесіди зі студентами та викладачами, спостереження за діяльністю здобувачів освіти, а також розробку схем і діаграм.

Для покращення якості, надійності та достовірності результатів анкетування варто використовувати як колективні, так і індивідуальні бесіди, а також спостереження за здобувачами.

Ось приклад плану бесіди:

1. Як ви вважаєте, чи є поширення адиктивної поведінки в українському суспільстві значною загрозою?
2. Які напрямки профілактики адиктивної поведінки серед дітей та молоді ви могли б запропонувати?
3. Які знання про профілактику адиктивної поведінки ви маєте? Які дисципліни допомогли вам вивчити цю тему, і чи вважаєте ви ці знання достатніми для ефективної роботи в цій галузі?
4. Які діагностичні методики та заходи первинної профілактики адиктивної поведінки вам відомі і з якими ви вільно працюєте?
5. Чи змогли б ви організувати профілактичну роботу щодо адиктивної поведінки серед дітей та молоді, якби у вас були необхідні ресурси?

Після завершення анкетування, спостережень і бесід, а також аналізу документації здійснюється обробка отриманих результатів. Враховуються анкети, заповнені студентами, протоколи спостережень і записи, зроблені за результатами бесід. З використанням методів математичної статистики та логічних операцій проводиться визначення рівня сформованості готовності студентів спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» до організації профілактики адиктивної поведінки школярів, зокрема на основі класифікації за рівнями готовності (високий, достатній, середній, низький).

Впроваджуючи авторську модель технології формування майбутніх вчителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки учасників освітнього процесу, зокрема, здобувачів освіти (на основі змістових модулів навчальної дисциплін «Методика викладання предмета «Основи здоров'я» (додаток Б), ми передбачаємо введення лекційного, семінарського, практичного та занять та виконання відповідного до них самостійних завдань.

Занять та виконання відповідних самостійних завдань.

На лекції з теми «Адиктивна поведінка учнівської молоді: сутність, фактори, причини, класифікація» при розгляді питання «Класифікація форм

адиктивної поведінки школярів» доцільно застосувати метод ілюстрацій. Це передбачає використання таблиць або опорних схем, які наочно демонструють основні форми адиктивної поведінки та їх характерні ознаки, визначення. Під час реалізації цієї моделі особливу роль відіграватиме практична робота.

Визначений план лекції:

- 1) «Визначення та характеристика поняття «адиктивна поведінка» як виду девіантної поведінки»;
- 2) «Фактори, які сприяють появі адиктивної поведінки серед школярів»;
- 3) «Причини розвитку адиктивної поведінки у школярів»;
- 4) «Класифікація форм адиктивної поведінки школярів».

Після завершення діагностичного етапу доцільно організувати підготовче семінарське заняття, яке допоможе актуалізувати знання студентів з проблем профілактики адиктивної поведінки, враховуючи міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки.

Орієнтовний список питань для першого семінарського заняття (2 години):

Пропонуємо варіанти запитань для семінарського заняття на тему «Адиктивна поведінка учнівської молоді: сутність, фактори, причини, класифікація»:

1. Що таке адиктивна поведінка та чому вона є важливою для вивчення у контексті учнівської молоді?
2. Які основні фактори впливають на формування адиктивної поведінки серед школярів?
3. Які причини можуть сприяти розвитку адиктивної поведінки в підлітковому віці?
4. Як класифікуються форми адиктивної поведінки серед учнів? Наведіть приклади кожної з форм.
5. Яким чином сімейні та соціальні умови можуть впливати на розвиток адиктивної поведінки в учнів?

6. Як можна розпізнати перші ознаки адиктивної поведінки у підлітків?

7. Які психологічні та соціальні наслідки адиктивної поведінки можуть спостерігатися у школярів?

8. Які методи профілактики адиктивної поведінки серед учнів є найбільш ефективними?

9. Як роль освітнього процесу може допомогти у попередженні розвитку адиктивної поведінки серед учнів?

10. Які сучасні дослідження існують щодо причин адиктивної поведінки учнівської молоді в Україні?

11. Розглянути основні нехімічні форми адиктивної поведінки серед учнівської молоді.

11.1. Проаналізувати причини та наслідки ігрової залежності у підлітків.

11.2. Визначити основні причини та наслідки Інтернет-залежності серед школярів.

11.3. Ознайомити з концепціями працеголізму, оніоманії, спортивної адикції, адикції у відносинах, адитивного фанатизму, «стану перманентної війни» та синдрому Тоада, їх проявами та соціальними наслідками.

12. Визначити основні ознаки проміжних форм адиктивної поведінки, таких як анорексія та булімія, а також вплив цих розладів на психологічне і фізичне здоров'я підлітків.

Після завершення діагностичного етапу на основі отриманих результатів буде здійснено коригування та оптимізацію навчальних завдань для наступних етапів технології підготовки майбутніх педагогів фізичної культури, зокрема на мотиваційно-пізнавальному, практичному та оцінно-рефлексивному етапах.

Ці методи застосовуються на всіх етапах авторської моделі технології. Найбільш ефективними методами навчання, які застосовуються в межах дослідження, є:

*словесні методи (лекція, робота з підручниками),

* наочні методи (демонстрація, ілюстрації, відеоматеріали),

* практичні методи (вправи, практична робота),

* методи контролю (тестування, самоконтроль).

Підсумковий рівень готовності здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності оцінюється на заключних заняттях з дисципліни «Методика викладання предмета «Основи здоров'я». За допомогою підсумкового анкетування, опитування, спостережень і оцінки активності студентів у інтерактивних взаємодіях визначається рівень сформованості ціннісно-мотиваційного компонента – бажання працювати за фахом на посаді вчителя фізичної культури, що є важливим для встановлення професійних орієнтирів у підготовці кожного студента.

Участь здобувачів освіти у інтеракціях спонукає до нових методів навчання, а також допомагає виявити недоліки у їх здатності будувати оптимальні моделі міжособистісної взаємодії. Це сприяє усвідомленню необхідності професійного вдосконалення та допомагає студентам чітко визначити орієнтири для досягнення готовності до роботи вчителем фізичної культури.

Підсумкове анкетування для здобувачів вищї освіти спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» щодо опанування технологією підготовки майбутніх учителів до запобігання адиктивній поведінці школярів містить 20 запитань, з яких 17 мають тестовий формат. Анкетування складається з двох блоків:

* Блок 1 – визначає рівень готовності пізнавально-інтелектуального компонента майбутніх педагогів до організації профілактики адиктивної поведінки.

* Блок 2 – оцінює рівень готовності операційно-діяльнісного компонента до організації цієї профілактики.

Результати анкетування дозволило нам перевірити знання студентів, які базуються на реалізації нашої авторської моделі, після проходження курсу лекційного, семінарського, практичного та самостійного занять.

Більшість студентів, а саме 67% (31 студент) змогли правильно

визначити поняття «адиктивна поведінка», а також вказати її форми і заходи первинної профілактики;

73% (34 студенти) опитаних вірно охарактеризували терміни «наркотична речовина», «психоактивна речовина», «наркотичний засіб»;

75% (35 студентів) визначили складові поняття «комп'ютерна залежність».

Рисунок 2.5. Результати підсумкового анкетування

Проте лише 40% опитаних змогли навести приклад альтернативної адиктивній поведінці суспільнокорисної діяльності. Найпоширенішими відповідями стали: залучення до спортивних гуртків; підвищена розумова діяльність; рекреація у позашкільний час.

На рисунках 2.5. та 2.6. представлені результати другого блоку підсумкового анкетування:

На запитання “Якими діагностичними методиками володієте вільно?” більшість студентів відповіли так: анкетування, спостереження та презентації – 86,9% (40 студентів).

Щодо питання “З яких ресурсів Ви дізнаєтеся про вплив алкоголю, наркотиків, тютюну та комп'ютерних ігор на стан Вашого здоров'я?” відповіді розподілились таким чином:

* Інтернет – 65,2% (30 студентів);

* У межах навчальної програми – 15,2% (7 студентів);

* Однолітки – 10,8% (5 студентів);

* Батьки – 8,7% (4 студенти).

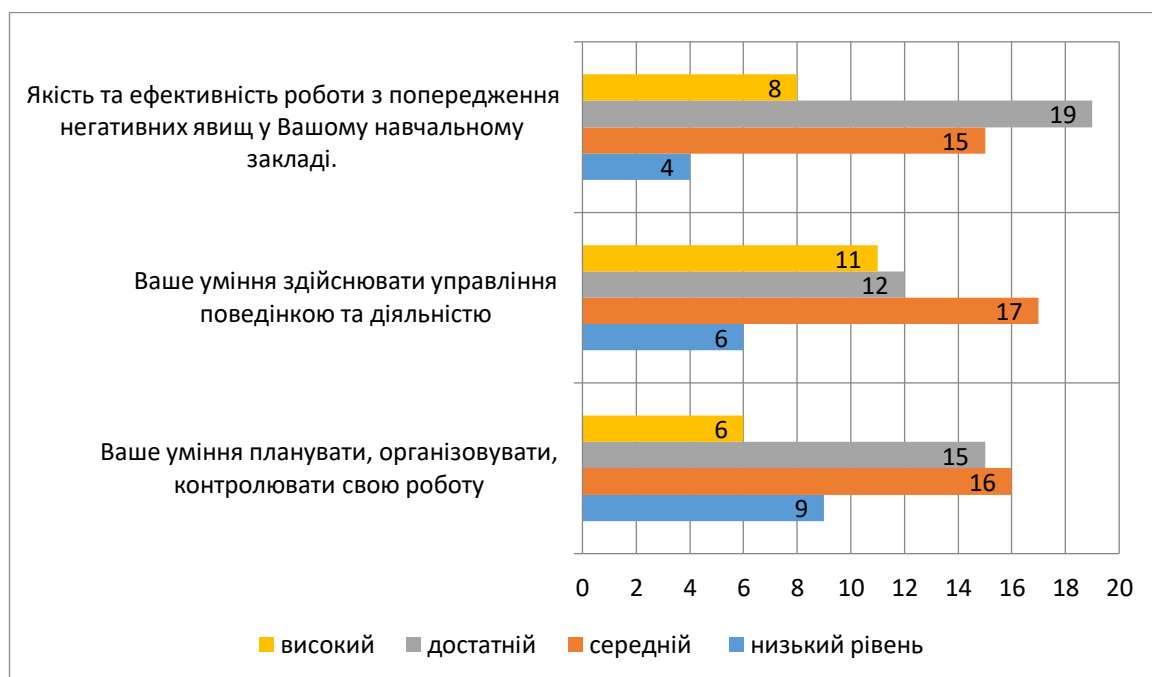

Рисунок 2.6. Результати підсумкового анкетування

На питання “Якщо б Ви мали потребу в додатковій інформації щодо алкоголізму, наркоманії та тютюнопаління, до кого б Ви звернулися за консультацією?” найбільша частка студентів вказала на:

* Інтернет – 63% (29 студентів);

* Однолітки – 19,5% (9 студентів);

* Батьки – 8,7% (4 студенти);

* Викладачі – 8,7% (4 студенти).

Щодо запитання “Які заходи щодо обмеження комп’ютерних ігор та запобігання вживанню алкоголю, наркотиків і тютюну, а також мінімізації їх негативного впливу ви б запропонували в школах?” найпоширенішими відповідями були:

* Виступи медичних працівників, працівників органів внутрішніх справ – 30,4% (14 студентів);

* Демонстрація відеофільмів – 23,9% (11 студентів);

- * Індивідуальні бесіди – 19,5% (9 студентів);
- * Анкетування – 10,8% (5 студентів);
- * Тематичні бесіди – 15,2% (7 студентів).

Коли студентів запитали про особистісні якості та цінності, які вже сформовані і мають пріоритетне значення для профілактики адиктивної поведінки, найбільше респондентів – 84,7% (39 студентів) – виокремили такі якості: професійна компетентність, любов до дітей, емоційна врівноваженість та відповідальність.

Отже, за результатами підсумкового анкетування, можемо судити про рівень знань з теорії відносно проблеми профілактики адиктивної поведінки школярів:

- низький – 10 студентів (21,7%)
- достатній – 9 студентів (19,6%)
- середній – 16 студентів (34,8%)
- високий – 11 студентів (23,9%)

3.2. Шляхи вирішення проблеми адиктивної поведінки школярів

У кваліфікаційному дослідженні, орієнтуючись на гіпотезу, дійшли висновку, що комунікативна підготовка педагога до профілактики адиктивної поведінки здобувачів освіти шкільного віку стає ефективною і дієвою якщо: в якості найважливішої мети профілактики адиктивної поведінки педагог розглядає вибір учня здорового способу життя, що передбачає саме розуміння ЗСЖ, як сформованого цілісно-ціннісного образу здорового себе, а також побудова учнем свого життєвого простору в спільній комунікативної діяльності з педагогом, що забезпечує вибір ЗСЖ одночасно і учнем, і вчителем; провідною умовою вибору учнем ЗСЖ у освітньо-виховному процесі освітнього закладу розглядається комунікативна діяльність педагога, яка будується відповідно до системи ціннісних переваг і педагога, і учня.

При цьому цінність здоров'я є визначальною у створенні поля здорового

способу життя, у встановленні позитивних і дієвих комунікацій педагога з підлітком, з урахуванням власного потенціалу здоров'язберігаючої поведінки; період підготовки майбутніх вчителів щодо профілактики адиктивної поведінки школярів будується згідно системи принципів, що включає: принцип професійної активності; принцип об'єктивації поведінки; принцип дослідницької позиції; принцип партнерського діалогічного спілкування у взаємодії з учнем; принцип усвідомлення можливостей та результативності спільної діяльності з учнем.

При цьому зміст програми групової роботи орієнтоване на особливості цільових установок комунікативної підготовки педагогів до організації та проведення профілактичних заходів з учнями адиктивної поведінки.

Основа профілактики адиктивної поведінки учнів становлення у них здорового способу життя, який розуміється, як картина відносин зі світом, суб'єктивна цілісна картина світу («образ») в сприйнятті людини, оточуючими людьми і собою, що диктує характер конструктивної профілактики адиктивної поведінки та становлення особистості.

Цілісні ціннісно-сміслові уявлення про спосіб життя, визначають можливості вчителя у визначенні шляхів профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді: побудова діалогічного простору спільної діяльності; осмислення і рефлексія результатів взаємодії, що стимулюють становлення «образу» здорового себе, що визначає вибір підлітком і педагогом здорової поведінки. У процесі становлення ціннісно-сміслових уявлень підлітка про здоровий спосіб життя вони послідовно проходять стадії: адиктивну, предадиктивну, ситуативну, смислову, ціннісну.

Провідною умовою становлення в учнів ЗСЖ в освітньо-виховному процесі, є діяльність педагога, яка будується відповідно до структури його моделі, що включає в себе систему внутрішньо-особистісних переконань, вірувань, цінностей, що визначають можливості професійно-успішної ідентифікації в міжособистісному взаємодії і спілкуванні.

Структура комунікативної моделі вчителя будується відповідно до його

можливостей, сприйняття цілісності свого образу, власної продуктивності та професійної успішності.

Зміст моделі вчителя орієнтована на систему функцій здорового способу життя учня в профілактиці його адиктивної поведінки. Все це забезпечує адекватне становлення в учня системи ціннісно-смыслових уявлень в вигляді цілісного «образу» здорового себе в спільній діяльності з учнями.

Підготовка майбутнього вчителя в період його безперервної педагогічної освіти спрямована на становлення системи ціннісного ставлення до самого учня, взаємодії з ним, як умові взаємного зростання і розвитку, взаємозбагачення та взаємопідтримки. Модель підготовки майбутніх вчителів щодо профілактики адиктивної поведінки здобувачів освіти шкільного віку будується на системі принципів, яка включає:

- принцип професійної активності (добровільне і зацікавлене залучення вчителя в процес професійної підготовки); принцип об'єктивації поведінки (визначення вчителем в процесі його підготовки власних можливостей в перекладі своєї імпульсивної поведінки на об'єктивувати рівень; підтримка його в ході всієї взаємодії і спілкування з підлітком);

- принцип дослідницької позиції (створення вчителем ситуацій творчого спільного пошуку з учнем способів рішень особистісних і власних професійних проблем);

- принцип партнерського, діалогічного спілкування (визнання вчителем цінності особистості учня в процесі пошуку спільних рішень, з урахуванням спільних інтересів);

- принцип усвідомлення результатів спільної діяльності з учнями (усвідомлення вчителем того, як він сприймається учнем в партнерській взаємодії і спілкуванні).

Модель підготовки включає в себе діагностичні методи, методи колегіального обговорення і прийняття групових рішень; експериментальні методи, що забезпечують порівняльний аналіз і рефлексію результатів комунікативної підготовки педагога, а також специфічні організаційні форми

роботи: групові заняття всередині семінарів в системі підвищення кваліфікації вчителів; групові заняття в системі методичної роботи з вчителями.

Власна модель підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки повинна включати основні принципи та вимоги педагогічної технології, які забезпечують її ефективність.

1. Універсальність (модель може бути використана для підготовки майбутніх вчителів до профілактики різних форм адиктивної поведінки, таких як тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія, комп'ютерна залежність, а також для роботи з різновіковими групами – від дітей до молоді).

2. Конструктивність: модель чітко спрямована на досягнення мети – підготовку вчителів до організації профілактики адиктивної поведінки, з використанням перевірених педагогічних інструментів, таких як методи, форми та принципи навчання.

3. Результативність: модель має орієнтуватися на реальний результат – підготовленість майбутніх вчителів до профілактичної діяльності, що перевіряється під час оцінювально-рефлексивного етапу.

4. Оперативність: реалізація моделі займає один навчальний рік, що є оптимальним для такої програми.

5. Простота: модель має чітко визначені етапи (діагностичний, мотиваційно-пізнавальний, практичний, оцінювально-рефлексивний) та зрозумілий алгоритм для викладачів і студентів, що робить її доступною для викладацького складу.

6. Гнучкість: модель можна адаптувати під різні умови, як у різних навчальних закладах, так і в залежності від рівня готовності студентів.

Основні ознаки авторської технології:

- * Наявність стратегічної програми, яка фокусується на підготовці майбутніх вчителів до профілактики адиктивної поведінки.

- * Алгоритм дій для досягнення конкретної мети – ефективної

профілактики адиктивної поведінки серед дітей та молоді.

- * Чіткі критерії для оцінки успішності діяльності вчителів фізичної культури та основ здоров'я.

- * Неперервність контактів зі студентами в процесі їхньої фахової підготовки.

- * Динамізм змісту та методів навчання, що дозволяє адаптувати технологію під різні умови.

Ця авторська модель може бути застосована в різних умовах, і її реалізація може організовуватися за різними часовими рамками та в межах різних дисциплін педагогічного циклу.

Принцип наочності відіграє важливу роль у навчальному процесі, коли студенти використовують таблиці, опорні схеми, відеофільми, соціальні ролики та презентації. Це допомагає:

- * Усвідомити пріоритетність проблеми.
- * Поглибити зв'язок між науковими знаннями і реальним життям.
- * Розвинути інтерес до проблеми адиктивної поведінки.
- * Спонукає до професійної профілактичної діяльності.

Навчання повинно сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти не виключно теоретичних знань, але й практичних умінь, які стають частиною їхнього професійного мислення та звичок. Студенти повинні свідомо засвоювати основні факти, поняття і методи, пов'язані з профілактикою адиктивної поведінки.

Виховний аспект підготовки майбутніх вчителів також є ключовим. Використання принципів виховання, таких як цілеспрямованість і колективність, допомагає сформувати у студентів не лише професійні, але й моральні якості. Згуртований і діяльний колектив сприяє розвитку моральних і духовних якостей, необхідних для організації профілактичної роботи серед дітей та молоді.

Роль виховання в цьому процесі полягає в тому, щоб сформувати у студентів світогляд, переконання та ідеали щодо боротьби з адиктивною

поведінкою. Така робота має бути системною, безперервною і послідовною, щоб мати реальний вплив.

Завданням викладача є розвиток поваги до особистості кожного студента, що є важливим для ефективної профілактики адиктивної поведінки. Викладачі мають сприяти розвитку позитивних уявлень і цінностей, оскільки проблема адиктивної поведінки повинна вирішуватись на основі позитивних якостей дитини чи молодії людини.

Організаторські уміння студентів мають важливу роль у цьому процесі. Вони повинні бути готові до активної участі в плануванні та проведенні заходів під час практики та під час занять у вищій школі. Важливо також заохочувати самоуправління і самоорганізацію студентів через участь у волонтерських заходах, акціях і святкових заходах, що допоможе їм розвивати професійні організаторські навички для подальшої роботи з профілактики адиктивної поведінки серед молоді.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексне теоретико-емпіричне дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки школярів, обґрунтовано педагогічні умови, модель та ефективні шляхи формування їхньої професійної готовності до профілактичної діяльності.

1. Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив з'ясувати сутність поняття «адиктивна поведінка» як різновиду девіантної поведінки, що виявляється у прагненні особистості змінити психоемоційний стан через уживання психоактивних речовин або здійснення певних дій, які викликають залежність.

Визначено, що адиктивна поведінка має соціально-психологічну природу та є наслідком комплексу біологічних, психологічних і соціально-виховних чинників.

2. Встановлено, що фізична культура як педагогічний феномен має значний потенціал у попередженні адиктивної поведінки серед молоді. Її оздоровчий, виховний і соціальний аспекти сприяють розвитку самодисципліни, стресостійкості, формуванню позитивної мотивації до здорового способу життя. Учитель фізичної культури є важливою фігурою у системі профілактики адикцій, оскільки має можливість впливати на формування ціннісних орієнтацій і поведінкових стратегій учнів.

3. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнено структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до профілактичної діяльності, що включає чотири взаємопов'язані компоненти:

- мотиваційний (ціннісне ставлення до здоров'я, бажання здійснювати профілактичну роботу);
- когнітивний (система знань про адикції, їх причини та методи профілактики);
- діяльнісний (уміння організовувати профілактичні заходи, проводити виховну роботу, взаємодіяти з батьками);

- рефлексивний (здатність до самооцінки, аналізу ефективності власної діяльності).

4. Констатувальний етап експерименту показав, що більшість здобувачів освіти мають середній або низький рівень готовності до профілактики адиктивної поведінки.

Виявлено низку суперечностей між соціальним запитом на підготовку педагогів-профілактиків і реальним станом підготовки у закладах вищої освіти.

Найбільші труднощі стосуються практичних умінь, недостатньої інтеграції профілактичного змісту у навчальні дисципліни та слабкої внутрішньої мотивації студентів.

5. З метою подолання виявлених проблем розроблено педагогічну модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до профілактики адиктивної поведінки, що передбачає реалізацію чотирьох взаємопов'язаних блоків: цільового, змістового, технологічного та оцінно-результативного.

Модель ґрунтується на принципах системності, інтегративності, практичної спрямованості та особистісно орієнтованого навчання.

6. Ефективність моделі забезпечується реалізацією таких педагогічних умов:

- інтеграція профілактичного змісту у професійні дисципліни;
- використання інтерактивних, тренінгових і проектних технологій навчання;
- формування стійкої мотивації до здорового способу життя та особистісної відповідальності за профілактичну діяльність;
- набуття студентами практичного досвіду профілактичної роботи під час педагогічної практики та позааудиторної діяльності.

7. Результати формувального експерименту підтвердили ефективність запропонованої моделі: у студентів експериментальної групи кількість осіб із високим рівнем готовності зросла від 13% до 47%, а з низьким, відповідно, – зменшилася з 42% до 9%.

У контрольній групі суттєвих змін не відбулося, що стверджує про позитивний вплив реалізованих педагогічних умов на формування профілактичної компетентності.

8. Отримані результати підтвердили гіпотезу дослідження: ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до профілактики адиктивної поведінки зростає за умови реалізації педагогічної моделі, що поєднує інтеграцію профілактичного змісту, активні форми навчання, практичну діяльність студентів та розвиток особистісної мотивації.

9. Теоретичне значення результатів дослідження полягає в уточненні сутності поняття «готовність майбутнього педагога фізичної культури до профілактичної діяльності», у визначенні її структури, критеріїв і педагогічних умов формування.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованої моделі, спецкурсу й методичних рекомендацій у практиці підготовки педагогічних кадрів, а також у роботі викладачів, кураторів і організаторів студентського самоврядування.

10. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні технологій формування профілактичної компетентності вчителів інших спеціальностей, розширенні міждисциплінарної взаємодії між освітніми, медичними та соціальними інституціями у сфері профілактики адиктивної поведінки серед учнівської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальна готовність вчителів до взаємодії з учнями. / [С. О. Муратов, В. М. Зливков, Н. Н. Хомутиннікова та ін.]. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 2. С. 4–18.
2. Аніщенко А. П. Соціальна реклама як фактор ефективної соціалізації молоді в умовах інформаційного суспільства. Соціальна реклама в сучасному суспільстві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2 грудня 2011 року. Х. : Інститут соціальної політики регіону, 2011. С. 26–28.
3. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник.. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
4. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
5. Бірюкова Л. А. Організація самостійної роботи студентів: теоретичний аспект. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. 2011. №3 (13). С. 176–182.
6. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. К. : ВВП «КОМПАС», 1997. 64 с.
7. Бродська Л. В. Формування готовності майбутніх вчителів іноземних мов до виховної роботи в школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 261 с.
8. Вакуліч Т. Феномен Інтернет-залежності підлітків у мережі Інтернет. Освіта і управління : науковий журнал. 2006. №2. С. 155–158.
9. Велика сучасна енциклопедія. У 10 т. – Т. 1. : А – Б. / [уклад. А. С. Івченко]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 352 с.

10. Величко С. П. Психолого-педагогічні проблеми підготовки і формування фахівців з вищою освітою. Сучасні технології і освітні системи ХНІ століття : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 листопада 2007 р. / [відп. ред. О. М. Барно]. Кіровоград : Вид-во КІРол «Україна», 2007. С. 15–19. 162 с.
11. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 396 с.
12. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота : термінологічно понятійний словник. Київ : МАУП, 2005. 560 с.
13. Данилюк І. Г. Сучасний словник іншомовних слів для середньої і вищої школи : словник. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 576 с.
14. Докторович М. О. Соціальна реклама як інструмент соціально педагогічної діяльності. Соціальна реклама в сучасному суспільстві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2 грудня 2011 року. Х. : Інститут соціальної політики регіону, 2011. С. 43–46.
15. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України; [головний ред. В. Г. Кремень]. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
16. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навчальний посібник для ВНЗ. Київ : «Слово», 2008. 240 с.
17. Завацька Н. Є. Особливості особистісної диференціації узалежненої поведінки підлітків та її корекція : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2002. 193 с.
18. Золотова Г. Д. Соціально-педагогічна профілактика адиктивної поведінки студентів (на прикладі навчальних закладів I-II рівня акредитації) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2005. 241 с.
19. Ключко О. О. Дослідження ризиків у процесі соціалізації підлітків із синдромом комп'ютерної залежності. Вісник Черкаського університету : науковий журнал. Вип. 203. Ч. III. 2018. С. 39–44.

20. Ключко О. О. Окремі аспекти готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2012 р.). / [за заг. ред. В. О. Огнев'юка. / редкол. : В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С. О. Сисоєва, Н. М. Віннікова]. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 188–195.
21. Ключко О. О. Основи соціального партнерства соціального педагога освітнього закладу щодо профілактики адиктивної поведінки учнів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. 2011. №3 (13). С. 21–32.
22. Ключко О. О. Проблема поширення проміжних форм адиктивної поведінки у жінок. Головні проблеми державно-правового захисту жінок в Україні. Гендерні студії : матеріали Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та аспірантів (15 травня 2009 року, м. Суми). Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. С. 66–70.
23. Ключко О. О. Проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : науковий журнал. / [за ред. Л. П. Мельник, В. І. Співака]. Вип. XVIII, серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський : Медобори 2006, 2012. С. 268–278. 164
24. Ключко О. О. Профілактика адиктивної поведінки: нормативно-правовий аспект. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. 2010. № 3 (5). С. 211–221.
25. Ключко О. О. Соціальна реклама у питаннях профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді. Соціальна реклама в сучасному суспільстві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2 грудня 2011 року. Х. : Інститут соціальної політики регіону, 2011. С. 66–68.

26. Ключко О. О. Характеристика методу освіти «рівний – рівному» як сучасної інноваційної технології. Сучасна молодь: крок у майбутнє : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та аспірантів. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. С. 224-228.
27. Конвенція ООН про права дитини : [міжнародний документ від 20.11.1989.] / [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=995_021.
28. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання (Цикл лекцій) : навчальний посібник. Київ, 2005. 107 с.
29. Методичний посібник з надання дружніх послуг для молоді : методичний посібник / І. М. Пінчук, В. А. Сановська. Київ, 2013. 160 с.
30. Мізь Я. А. До проблеми визначення комп'ютерної залежності у підлітковому віці. Сучасна молодь: крок у майбутнє : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та аспірантів. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. С. 357–360.
31. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя, 1997. 358 с.
32. Нагорна А. М. Профілактика наркоманії серед підлітків. : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : «Абетка НОВА», 2001. 168 с.
33. Педагогіка в запитаннях і відповідях : навчальний посібник / [Л. В. Кондрашова, О. А. Пермяков, Н. І. Зеленкова, Г. Ю. Лаврешина]. Київ : Знання, 2006. 252 с.
34. Пермяков О. А. Педагогіка : навчальний посібник. К. : Знання, 2016. 171 с.
35. Пихтіна Н. П. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки : навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 239 с.

36. Пихтіна Н. П. Формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя до профілактики адиктивної поведінки учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. К., 2020. 210 с.
37. Поліщук В. Місце неперервної практики у цілісній системі підготовки соціальних педагогів. Вісник Львівського університету : науковий журнал. Вип. 15. Ч. 1. 2021. С. 116–124.
38. Рейда К. В. Виховання готовності учнів допоміжної школи до праці в системі професійно-трдового навчання : [текст] : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01. К., 2003. 21 с.
39. Семенова А. В. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник / [А. В. Семенова, Р. С. Гурін, Т. Ю. Осипова.]. К. : Знання, 2006. 319 с.
40. Технології соціально-педагогічної роботи : навчальний посібник. / [за заг. ред. А. Й. Капської]. К., 2000. 372 с.
41. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навчальний посібник. – К. : ДЦССМ, 2003. 132 с.
42. Тютюнник О. В. Зміст і структура професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників. Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах соціальних змін : матеріали Міжнародної науково практичної конференції. (Черкаси, 21-23 березня 2012 року.). Черкаси : Редакційно-видавничий відділ ЧНУ, 2012. С. 143–150.
43. Україна. Верховна Рада. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон від 19.11.1992 р. № 2801.
44. Україна. Верховна Рада. Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби : Закон від 15.09.1995 р. № 329/95.
45. Україна. Верховна Рада. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони реклами, спонсорства та стимулювання продажу тютюнових виробів : Закон від 22.09.2011 р. № 3778-VI.

46. Україна. Верховна Рада. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв : Закон від 21.01.2010 р. № 1824-VI.
47. Україна. Верховна Рада. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон від 15.05.2009 р. № 1334-VI.
48. Україна. Верховна Рада. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними : Закон від 15.02.1995 р. № 62/95.
49. Україна. Верховна Рада. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон від 22.09.2005 р. № 2899-IV.
50. Україна. Верховна Рада. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : Закон від 15.02.1885 р. № 60/95.
51. Україна. Верховна Рада. Про освіту : Закон від 23.03.1996 р. № 100/96.
52. Україна. Верховна Рада. Про охорону дитинства : Закон від 26.04. 2001 р. № 2402-III.
53. Україна. Верховна Рада. Про рекламу : Закон від 03.07.1996 р. № 270/96.
54. Україна. Верховна Рада. Про соціальні послуги : Закон від 19.06.2003 р. № 966-IV.
55. Україна. Верховна Рада. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон від 21.06.2001 р. № 2558-III.
56. Україна. Верховна Рада. Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні : Закон від 05.02.1993 р. № 2998-XII.
57. Україна. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі алкогольними напоями : Постанова від 30.07.1996 р. № 854. 169
58. Україна. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Методичні рекомендації по складанню програм практик студентів вищих навчальних закладів України : [текст] / [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.

59. Україна. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Про заборону продажу та вживання алкогольних напоїв, тютюнових виробів у навчальних закладах : Наказ від 08.02.2012 р. № 136.
60. Уруський В. І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності : методичний посібник. Тернопіль : ТОКІППО, 2015. 96 с.
61. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. [2-ге вид., доп.]. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
62. Чайка В. М. Основи дидактики : навчальний посібник. Київ : Академія, 2021. 240 с.
63. Ярьсько К. В. Соціальна реклама як засіб соціально-педагогічного впливу. Соціальна реклама в сучасному суспільстві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2 грудня 2021 року. Харків : Інститут соціальної політики регіону, 2021. С. 18–19.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета на визначення рівнів готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді

1. Стать:
а) чол; б)жін.
2. Спеціальність
3. Курс
4. Група
5. У Вас є бажання зрозуміти сутність педагогічної діяльності щодо профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді:
а) так; б)ні; в)можливо.
6. Оволодіння культурою міжособистісного спілкування є Вашим прямим обов'язком, як вчителя:
а) так; б)ні; в)можливо.
7. Необхідними у процесі профілактики адиктивної поведінки виступають орієнтація на гуманістичні цінності, толерантність:
а) так; б)ні; в)можливо.
8. Чи обов'язково Вам на власному прикладі демонструвати учням здоровий спосіб життя:
а) так; б)ні; в)можливо.
9. Здатність вбачати та запобігати адиктивній поведінці учнів є обов'язком вчителя фізичної культури та основ здоров'я:
а) так; б)ні; в)можливо.
10. Створення атмосфери доброзичливості і взаємної довіри в соціумі є Вашим обов'язком:
а) так; б)ні; в)можливо.
11. Важливою є активна моральна позиція у процесі профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді:

а) так; б)ні; в)можливо.

12. Чи відчуваєте Ви високу моральну відповідальність перед учнем (особою адиктивної поведінки), за правильність вирішення проблеми:

а) так; б)ні; в)можливо.

13. У процесі вирішення проблем щодо профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді обов'язково використовувати творчий підхід:

а) так; б)ні; в)можливо

14. Вказати п'ять якостей вчителя фізичної культури та основ здоров'я, необхідних йому для профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді:

15. Під час роботи з адиктивними учнями специфіку потреб та інтересів різних вікових груп знати не обов'язково:

а) так; б)ні; в)можливо.

16. Вам потрібні знання з основ профілактики, форм адиктивної поведінки у подальшій роботі:

а) так; б)ні; в)можливо.

17. Вам необхідні знання способів соціально-педагогічної діагностики:

а) так; б)ні; в)можливо.

18. Чи є достатніми Ваші знання для успішної організації профілактичної роботи з дітьми та молоддю адиктивної поведінки:

а) так; б)ні; в)можливо.

19. Вам необхідні уміння планувати майбутню діяльність, прогнозувати її результат, передбачати проблеми, що можуть виникнути:

а) так; б) ні; в) можливо

20. Необхідно уміти створювати програму діяльності щодо профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді, здійснювати відповідний вибір методів і форм роботи:

а) так; б)ні; в)можливо.

ДОДАТОК Б

Тематичний план авторської моделі технології підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді (на основі змістових модулів освітньої компоненти «Методика викладання предмета «Основи здоров'я»)

«АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ: СУТНІСТЬ, ФАКТОРИ, ПРИЧИНИ, КЛАСИФІКАЦІЯ»

Лекційне заняття (2 години):

1. Зміст поняття «адиктивна поведінка» як особливого виду девіантної поведінки.
2. Фактори, що спричиняють виникнення адиктивної поведінки дітей та молоді.
3. Основні причини виникнення адиктивної поведінки дітей та молоді.
4. Класифікація форм адиктивної поведінки дітей та молоді.

Семінарське заняття (2 години):

1. Розкрити сутність поняття «адиктивна поведінка» у соціально-педагогічному, психологічному, медичному аспектах.
2. Проаналізувати етапи становлення адиктивної поведінки дітей та молоді.
3. Визначити головні причини адиктивної поведінки дітей та молоді.
4. Проаналізувати основні наслідки адиктивної поведінки для дітей та молоді.

Практичні завдання:

1. Підготувати статистичні повідомлення про поширеність наркоманії і токсикоманії серед дітей та молоді в Україні.

2. Підготувати статистичні повідомлення про поширеність алкоголізму серед дітей та молоді в Україні.

3. Підготувати статистичні повідомлення про поширеність тютюнопаління серед дітей та молоді в Україні.

4. Підготувати статистичні повідомлення про поширеність ігрової залежності та Internet-залежності серед дітей та молоді в Україні.

Самостійна робота (2 години):

Опрацювавши наукову, методичну та довідникову літературу з проблеми дослідження, скласти опорну схему. Орієнтовний перелік тем для складання опорних схем:

- «Адиктивна поведінка: сутність, міждисциплінарне розуміння, причини, наслідки»;
- «Класифікація форм адиктивної поведінки»;
- «Хімічні форми адиктивної поведінки і їхній вплив на особистість дитини, підлітка, молодої людини»;
- «Ігрова залежність дітей та підлітків: сутність, причини, наслідки».

ДОДАТОК В

Підсумкове анкетування для студентів спеціальності «Середня освіта (фізична культура)» у рамках вивчення технології підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до організації профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді

БЛОК 1

1. Адиктивна поведінка – це...

а) форма делінквентної поведінки особистості, для якої характерне прагнення відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану внаслідок вживання різних хімічних речовин чи постійної фіксації уваги, думок, дій на певних видах діяльності з метою розвитку й підтримки інтенсивних емоцій;

б) форма девіантної поведінки особистості, для якої характерне прагнення відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану внаслідок вживання різних хімічних речовин чи постійної фіксації уваги, думок, дій на певних видах діяльності з метою розвитку й підтримки інтенсивних емоцій;

с) система вчинків, які суперечать прийнятим в суспільстві нормам і проявляються у вигляді алкоголізму, наркоманії, тютюнопалінні, ігроманії;

д) галузь соціально-педагогічного знання, що вивчає особливості зміни особистістю свого психічного стану внаслідок вживання різних хімічних речовин чи постійної фіксації уваги, думок, дій на певних видах діяльності з метою розвитку й підтримки інтенсивних емоцій.

2. До форм хімічних адикцій відносять:

- а) булімія, анорексія, синдром Тоада;
- б) ігрова залежність, ургентна адикція, тютюнопаління;
- с) тютюнопаління, наркоманія, алкоголізм;
- д) токсикоманія, тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія;
- е) тютюнопаління, п'янство, токсикоманія, наркоманія.

3. До проміжних форм адиктивної поведінки відносяться:

- a) «стан перманентної війни», синдром Тоада;
- b) анорексія, адиктивний фанатизм;
- c) адикція відносин, ургентна адикція;
- d) булімія, анорексія;
- e) булімія, поведінкова адикція.

4. До основних форм нехімічних адикцій належать:

- a) геймблінг, лудоманія, Internet-залежність;
- b) ігрова залежність, Internet-залежність;
- c) ігрова залежність, поведінкова адикція, Internet-залежність;
- d) лудоманія, Internet-залежність, поведінкова адикція;
- e) лудоманія, ігрова залежність.

5. Наркотична речовина – це...

a) речовина, що має специфічний вплив на центральну нервову систему, зокрема на розвиток певних відчуттів і зміну свідомості, а також викликають особливий стан наркотичного сп'яніння;

b) природна чи синтетична рослина, сировина і речовини, що становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними і віднесені до зазначеної категорії Комітетом з контролю за наркотиками при Міністерстві охорони здоров'я України;

c) хімічний лікарський засіб, який впливає на центральну нервову

d) систему, а саме: на протікання психічних процесів, і таким чином може впливати на свідомість особистості.

6. Психоактивна речовина – це...

a) хімічний лікарський засіб, який впливає на центральну нервову

b) систему, а саме: на протікання психічних процесів, і таким чином може впливати на свідомість особистості;

c) природна чи синтетична рослина, сировина і речовини, що становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними і віднесені до зазначеної категорії Комітетом з контролю за наркотиками при Міністерстві охорони здоров'я України;

d) речовина, що має специфічний вплив на центральну нервову систему, зокрема на розвиток певних відчуттів і зміну свідомості, а також викликають особливий стан наркотичного сп'яніння.

7. Наркотичний засіб – це...

a) хімічний лікарський засіб, який впливає на центральну нервову систему, а саме: на протікання психічних процесів, і таким чином може впливати на свідомість особистості;

c) засіб, що має специфічний вплив на центральну нервову систему, зокрема на розвиток певних відчуттів і зміну свідомості, а також викликають особливий стан наркотичного сп'яніння;

d) природна чи синтетична рослина, сировина і речовини, що становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними і віднесені до зазначеної категорії Комітетом з контролю за наркотиками при Міністерстві охорони здоров'я України.

8. До поняття «комп'ютерна залежність» входить:

- a) ігрова залежність, геймблінг;
- b) Internet-залежність, лудоманія;
- c) Internet-залежність, поведінкова адикція;
- d) поведінкова адикція, ігрова залежність;

9. Які форми адиктивної поведінки вам знайомі?

10. Навести приклади альтернативної адиктивній поведінці, суспільнокорисної діяльності, що необхідно запропонувати дітям

11. З якими заходами первинної профілактики адиктивної поведінки дітей та молоді уже знайомі?

БЛОК 2

12. Якими діагностичними методиками володієте вільно:

- a) тестовими;
- b) анкетування;
- c) спостереження;
- d) презентації;

е) проєктна діяльність.

13. Оцініть за чотирьохбальною шкалою Ваше уміння планувати, організовувати, контролювати свою роботу (навчальну, професійну, дозвіллєву):

- а) на високому рівні;
- б) на середньому рівні;
- с) на достатньому рівні;
- д) на низькому рівні.

14. Оцініть за 4-бальною шкалою Ваше уміння здійснювати управління поведінкою та діяльністю (навчальною, трудовою, дозвіллєвою) інших:

- а) на високому рівні;
- б) на достатньому рівні;
- с) на середньому рівні;
- д) на низькому рівні.

15. З яких джерел Ви отримуєте інформацію щодо впливу алкоголю, наркотиків та тютюну, а також комп'ютерних ігор на Ваше здоров'я?

- а) однолітки;
- б) батьки;
- с) в межах навчальної програми;
- д) Інтернет .

16. Якщо б Ви захотіли отримати додаткову інформацію щодо алкоголізму, наркоманії, тютюнопаління до кого б Ви звернулися із запитаннями?

- а) до однолітків;
- б) до батьків;
- с) до викладачів;
- д) Інтернет.

17. Які заходи щодо обмеження комп'ютерних ігор та із попередження вживання алкоголю, наркотиків, тютюну, а також їхнього

негативного впливу Ви б проаодили у ЗЗСО?

- a) виступи медичних працівників, працівників органів внутрішніх справ;
- b) демонстрування відеофільмів;
- c) індивідуальні бесіди;
- d) анкетування;
- e) тематичні бесіди.

18. Як би Ви оцінили якість та ефективність роботи по інформуванню, попередженню, запобіганню негативних явищ у молодіжному середовищі у Вашому навчальному закладі?

- a) на високому рівні;
- b) на достатньому рівні;
- c) на середньому рівні;
- d) на низькому рівні.

19. Із списку особистісних якостей і цінностей позначити ті, які уже сформовані у вас і мають пріоритетне значення у процесі профілактики адиктивної поведінки:

- a) висока самоорганізація;
- b) толерантність;
- c) відповідальність;
- d) комунікативність;
- e) любов до дітей;
- f) професійна компетентність;
- g) емоційна врівноваженість;

20. На Вашу думку, який найефективніший спосіб запобігання шкідливих звичок?

- a) зразок дорослих;
- b) контроль;
- c) заборона пропагандицької реклами;
- d) інформованість про наслідки.